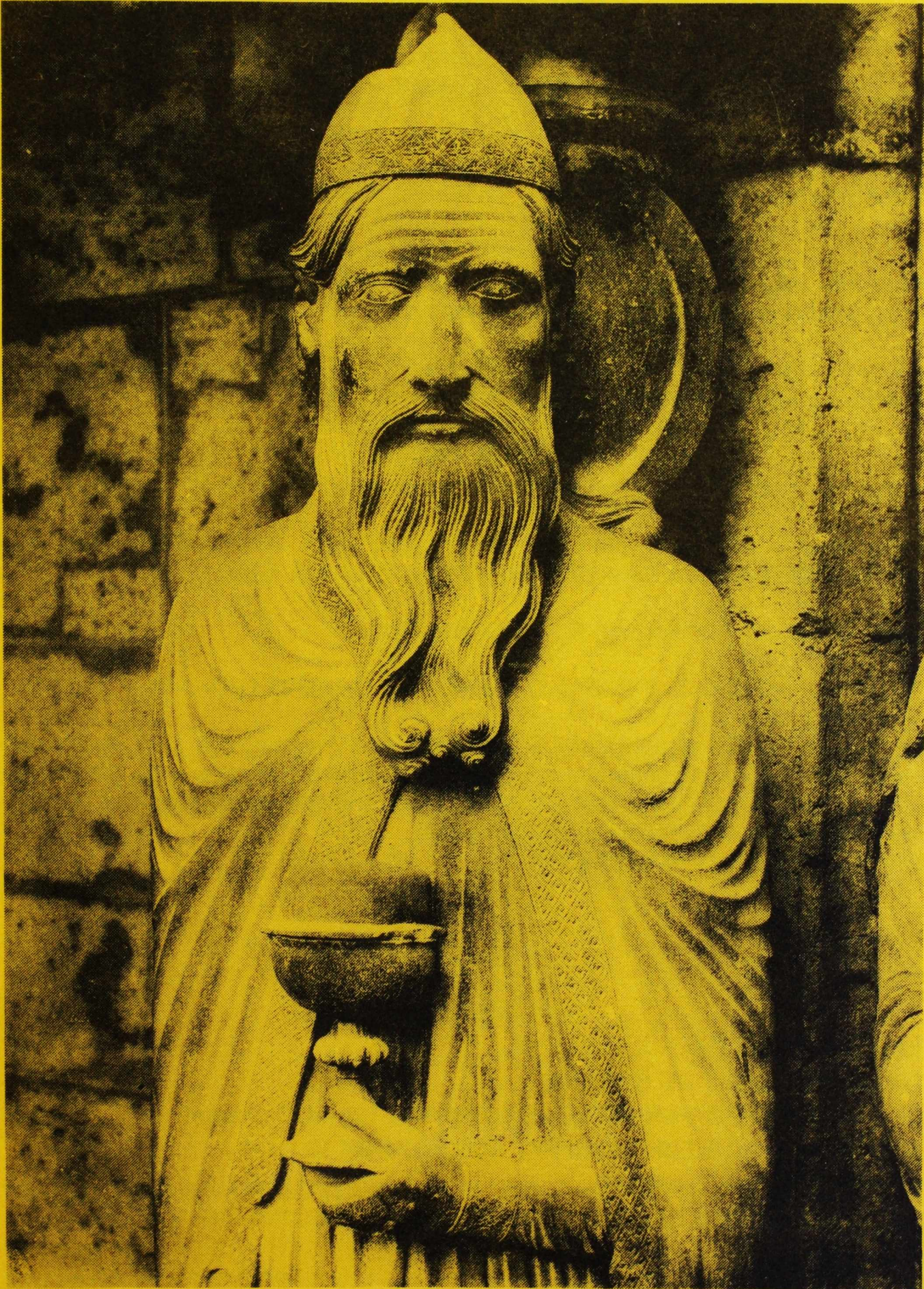

KERKORAAL

Verschijnt 4 keer per jaar
jaargang 9 - november 1982

7

Contactorgaan van de "Amici Cantus Gregoriani".
Tijdschrift voor Gregoriaans.

Redactie: Marie-Louise Egbers, Ger Koppenens, Jos leenen, Rens van de Laar, Silvere van Lieshout, Martin Polspoel.

Redactie en administratie: Burg. van Houtlaan 32,
5701 GH Helmond.
Tel. 04920 - 38571.

Abonnement f 25.-- per jaar overmaken op: AMRO-Bank Helmond
Rek.nr.: 42.06.65.323 Bankgiro 1065135 t.n.v. L. v.d. Laar.

Druk: Drukkerij Aarle-Rixtel B.V. te Aarle-Rixtel.

-O-

De "Amici Cantus Gregoriani" is een kring van mensen die zich verbonden weet met het Gregoriaans en door een jaarlijks terugkerende financiële bijdrage de verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk maakt.
Inlichtingen op het redactieadres.

INHOUD

VAN DE REDAKTIE	47
TOELICHTING BIJ DE OMSLAG	47
DE SCHOONHEID VAN HET GREGORIAANS (II), M. Polspoel.....	48 - 49
EEN BRON VOOR EEN MONNIK; EEN MONNIK IS OOK	
EEN MENS, S. v. Lieshout.....	50 - 53
HET DRAMATISCH ELEMENT BINNEN HET GREGORIAANS 6,	
M.L. Egbers.....	54 - 59
VORMLEER III, S. v. Lieshout	60 - 63
MEDEDELINGEN	64 - 66

VAN DE REDAKTIE

In deze "Kerkoraal lopen twee series ten einde, te weten; "Het dramatisch element binnen het Gregoriaans" van Marie-Louise Egbers en "Vormleer" van Silvère van Lieshout.

Op 11 februari j.l. hield de Heer Phillippet een lezing met als titel "Gregoriaans, oud en vergeten nieuw geheim." Martin Polspoel brengt hiervan verslag uit.

Silvère van Lieshout geeft een sfeerbeeld van een reis die hij tijdens de zomervakantie gemaakt heeft naar de abdij van Fontgombault.

De rubriek mededelingen besluit deze aflevering van "Kerkoraal".

TOELICHTING BIJ DE OMSLAG.

Melchisedek
Kathedraal van Chartres
Noorder Portaal 13e eeuw.

bespreking

DE SCHOONHEID VAN HET GREGORIAANS (II)

Voordracht door dhr. Phillippet in het bibliotheekgebouw te St. Niklaas (B), op donderdag 11 februari 1982. (M'n excuses voor deze wat late bespreking).

Voor een verslag van de eerste avond, zie: Kerkoraal jrg. 7 no. 1, blz. 2-4

Dhr. Phillippet werd in 1931 geboren te Genk.

Na aanvankelijk een priesteropleiding te hebben gevolgd, studeerde hij aan de kerkmuziekschool te Utrecht en musicologie (3j) in dezelfde stad bij Hélène Nolthenius.

Deze laatste studie vervolgde hij te Leuven bij Prof. Leenaerts.

Sinds 1972 doceert hij muziekgeschiedenis en -esthetika aan het conservatorium te Antwerpen.

"Gregoriaans, oud en vergeten nieuw geheim".

Met deze kreet kon de spreker ongeveer 25 toehoorders verwelkomen.

Dat het Gregoriaans "oud" is, zal voor iedereen duidelijk zijn, althans in de tijd gezien. Als muziek blijft het jong en fascinerend.

"Vergeten"?, tijdelijk, en niet voor de eerste keer, doch de eerste symptomen van een heropstanding zijn reeds zichtbaar.

"Een nieuw geheim"; 't Gregoriaans heeft altijd z'n geheim(en) gekend, en zo zal het ook wel eeuwig blijven. Als we b.v. alleen al denken aan de uitvoeringswijze, dan moeten we er van uitgaan, dat niemand ooit nog de oorspronkelijke bedoelingen zal kunnen achterhalen.

Op deze avond doorliep dhr. Phillippet, gewapend met vele opnamen, de gehele West-Europese muziekgeschiedenis tot aan Strawinsky, Bartok, Orff e.a. De bedoeling was, de invloed te laten horen die het Gregoriaans in de loop der eeuwen, telkens opnieuw, op de komponisten heeft uitgeoefend. Het lijkt me niet wenselijk (red.), U een dorre opsomming te geven van alle muziekfragmenten die hierbij achtereenvolgens aan bod kwamen, en waarbij ik trouwens graag de volgende opmerkingen wil maken.

Het is uiteraard een verheugend verschijnsel, dat het initiatief tot dergelijke avonden genomen wordt. Het probleem is echter, en dit bedoel ik zeer in het algemeen, dat men op één avond alles tegelijk wil (moet) brengen.

Dit laatste is een onmogelijke zaak, en zeker, als men te maken heeft met een voor een groot gedeelte niet-ingewijd publiek.

De massa termen en namen, die over de hoofden van de belangstellenden worden uitgestrooid, zijn niet bij machte om een bijdrage te leveren aan de totstandkoming van een duidelijke, te volgen lijn.

Volledigheid bestaat evenmin. Op deze avond miste ik b.v. de aansluiting van het Gregoriaans met de beiaardkunst.

Hiermede wil ik niets tekort doen aan de deskundigheid, 't enthousiasme en de met veel zorg samengestelde voordracht van de inleider.

In vogelvlucht behandelde dhr. Phillippet de volgende perioden:

De bloeitijd van het Gregoriaans rond 800, de volkse invloeden (trophe-sequentia), de opkomst van de meerstemmigheid, 't Gregoriaans als basis voor de konstruktie, de troubadours - trouvères en minnesänger (1100-1400), G. de Machaut, de Nederlanders (15e-16e eeuw), Palestrina, de Barok, 't Klassicisme, de Romantiek en het Impressionisme, om te eindigen in de 20e eeuw.

Interessant waren hierbij de verwijzingen naar de invloed op onze eigen volksliedcultuur.

Evenals op het eind van de vorige avond, werd besloten met een gedachte over de verhouding; Gregoriaans - volksstaal.

In principe, aldus spreker, sluit ik me volledig aan bij de opvattingen van dhr. de Sutter.

Het gaat inderdaad niet om het ...of...of..., doch wel om het scheppen van een goed Nederlands Kerklied *naast* de ons overgeleverde vormen.

Met dit als uitgangspunt ben ik echter tot op heden vaak teleurgesteld en zeker niet gelukkig met de z.g. "restauratie".

Als oorzaken van de teleurstelling wijst hij op de vele dubieuze bewerkingen en vooral het vaak literaire onbenul.

Ook mag het volk niet gedoemd worden tot luisteren alléén.

De *vernieuwing* is dan ook nog ver (van) af.

Als een **goed** voorbeeld konden de aanwezigen luisteren naar 't "Van al die vele volken" (B. Hijbers).

Terugblikkend op beide avonden moet op de eerste plaats tevreden worden vastgesteld, dat ook binnen een dergelijke organisatie belangstelling voor het Gregoriaans bestaat.

Hopelijk zijn de initiatiefnemers er met mij van overtuigd, dat men, binnen het tijdsbestek van 2 avonden, niet verder kan komen dan het aanreiken van een hoeveelheid materiaal, dat in een vervolg hierop om nadere uitwerking vraagt.

Ik spreek dan ook de wens uit, dat men deze reeks in de komende jaren verder uitbouwt met een aantal voordrachten, die, thematisch beperkt, een dieper inzicht geven in de geheimen van 't Gregoriaans.

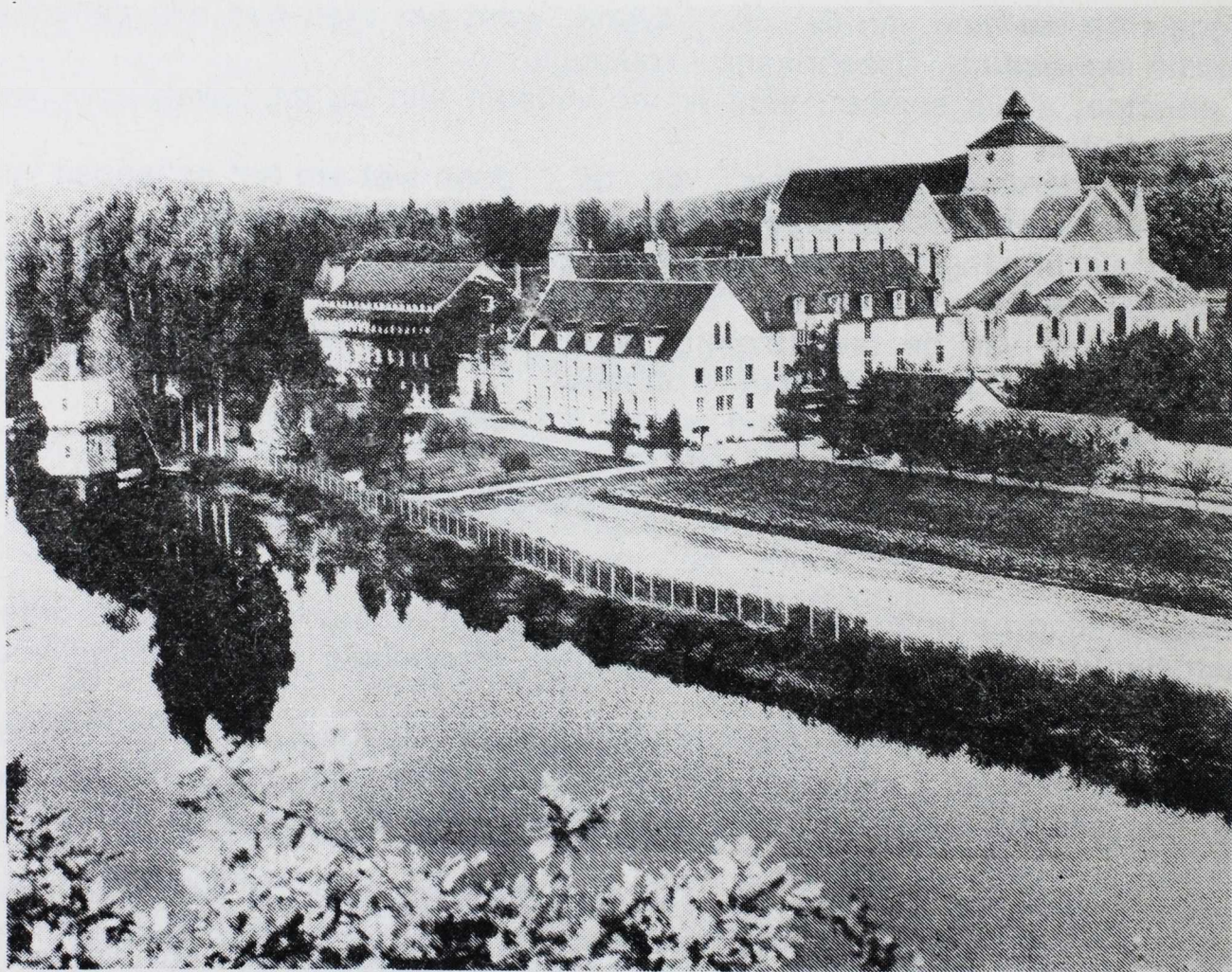
Martin Polspoel

EEN BRON VOOR EEN MONNIK; EEN MONNIK IS OOK EEN MENS.

Soms bekruipt mij het onbeschrijflijke gevoel om dingen te bekijken en te beluisteren die ongrijpbaar zijn.

Enkele maanden geleden had ik zo'n gevoel. Velen hadden mij attent gemaakt op een abdij in de binnenlanden van Frankrijk, voor mij slechts een naam, totdat ik er kwam.

Van oudsher, al onder Theo Driessen, reisde men vanuit Helmond naar Solesmes. Solesmes, het mekka van het Gregoriaans. Solesmes met zijn wetenschappelijk onderzoek. Solesmes met zijn monniken die zich bezighouden met het Gregoriaans in al zijn facetten. Toch heb ik deze keer mijn steven gewend naar de abdij Fontgombault. Fontgombault, een abdij waar Benedictijner-monniken een leven leiden, volgens de regel van Benedictus. Fontgombault begon als stichting van Solesmes en groeide uit tot een zelfstandige abdij.

Waarom, zo zou je kunnen vragen, zijn telkens de Benedictijner abdijen aantrekkingspunt voor mensen die zich bezighouden met het Gregoriaans. Is het toevallig of ligt het opgesloten in de aard van het monastieke leven om met Gregoriaans bezig te zijn of ligt het opgesloten in het Gregoriaans om te functioneren in het monastieke leven?

Zonder verder op deze vraag in te gaan wil ik graag vanuit mijn persoonlijke ervaring U een beeld schetsen van deze abdij van Fontgombault.

Het was voor mij niet mogelijk om "blanco" naar deze abdij te gaan. Na alle jaren dat ik Solesmes bezocht heb, is een objectieve vergelijking van twee centra niet mogelijk. Vandaar dat U van mij ook geen beoordeling of veroordeling van een van beiden moet verwachten. Nee, de bedoeling is een sfeerbeeld te scheppen waardoor U een indruk krijgt van Fontgombault.

Na een dag Solesmes richtten wij ons naar Fontgombault, richting Tours en dan de binnenlanden in. Het is moeilijk voor ons Nederlanders ons voor te stellen dat er ergens in Frankrijk een plaats is waar je zo afgelegen, zo rustig en zo verademend kunt genieten van de natuur en van de meest elementaire dingen van het leven. Na kilometers en kilometers ver rijden ontdekten wij aan onze rechterzijde een rivier: "De Creuse".

De Creuse volgend viel onze blik op een minidorpje met daarbij een geweldige kerk. Onze eerste gedachte was: "Dit zal Fontgombault zijn".

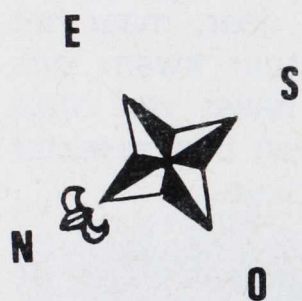
Achteraf bleek deze gedachte ten dele juist. De abdij lag daar, maar het dorp lag iets verderop. Ongerept! een ongerept stuk natuur kwam ons tegemoet zonder veel huizen, zonder lawaai, zonder de haast van onze steden, zonder de innerlijke onrust die zicht voortdurend van ons meester maakt onder het sombere vooruitzicht van een slechte economie.

De abdij met een puur Romaanse kerk, een schitterende oprijlaan en in de schaduw van de abdij een tiental huisjes waarvan er diverse voor gasten bestemd zijn. Een abdij die volledig voorziet in de eigen levensbehoefte. Een abdij met ongeveer 70 monniken die leven en werken in dienst van de ander, maar vooral in dienst van God.

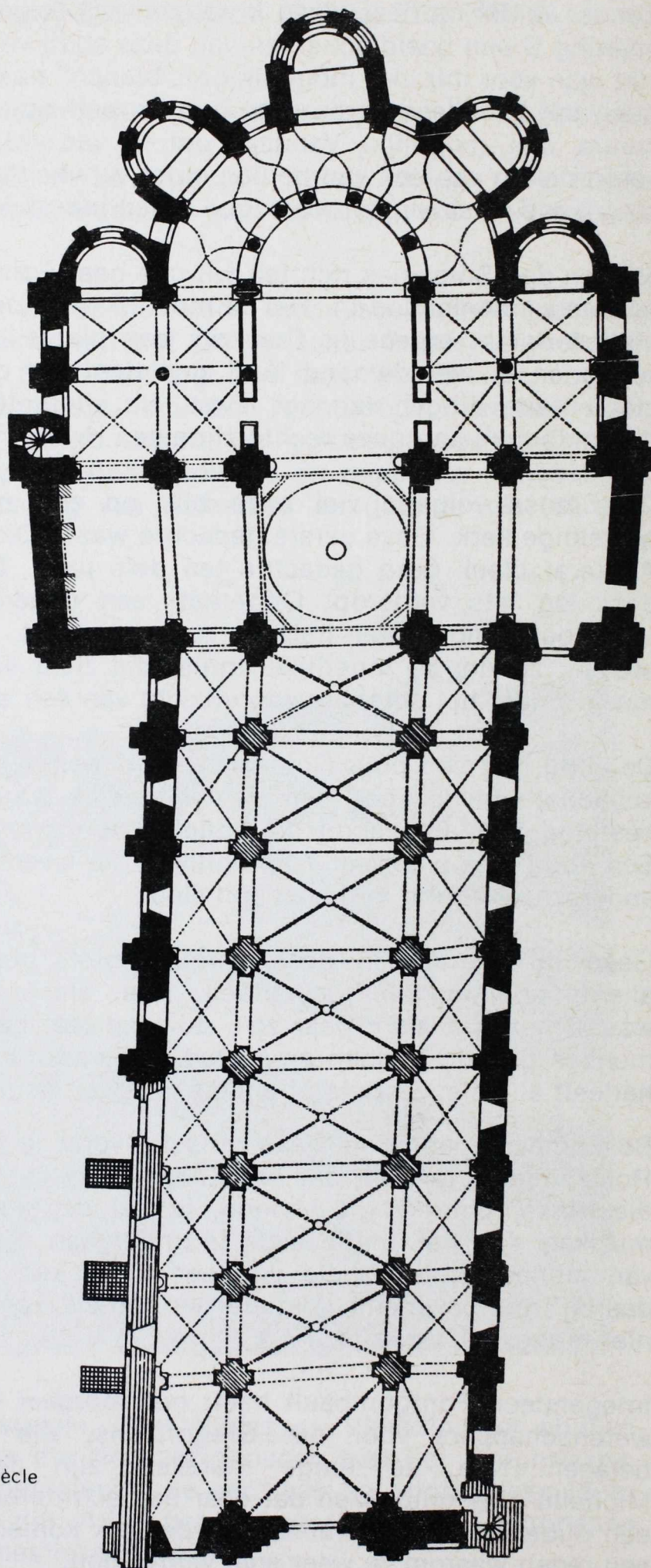
Géén razende auto's, géén chique hotel, géén grote ontvangsthal met allerlei commerciële toestanden. Nee, slechts een puur Romaanse kerk waarin het lijkt alsof daar zo'n duizend jaar geleden mensen actief waren, mensen geleefd hebben en gewerkt en waar het lijkt alsof de geschiedenis herleeft als Mis, Vespers of andere getijden beginnen.

De Romaanse kerk met haar typische vorm is bij uitstek geschikt voor het Romaanse bouwwerk dat het Gregoriaans is. Ondanks de enorme nagalm die in de ruimte blijft hangen, is het een verademing om, niet zo zeer muzikaal, dan wel religieus dit te ondergaan. Fontgombault ademt de sfeer van monastiek leven die ik meer terug ken in Vaals dan in Solesmes, daarbij niet beweerend dat de gerichtheid van de monniken in Solesmes niet monastiek zou zijn.

Integendeel, Fontgombault heeft het voordeel van de rust. Er komen geen wetenschappers voor het Gregoriaans, die voortdurend de monniken belagen. Nee, de enige inbrekers zijn de toeristen die vanuit de Michelin-gids ontdekken dat daar een schitterende Romaanse kerk staat en een oude abdij. Maar verder dan de kerk komen de toeristen dan ook niet, een reden waarom ze weer snel verdwijnen.

	12 ^e siècle
	début 13 ^e siècle
	17 ^e siècle
	réfection partielle entièrement refait ajouté en fin de siècle
	
	

Mij viel het geluk ten deel een goede entree te hebben en zo de hele abdij van binnen en van buiten te kunnen bekijken onder de deskundige leiding van de gastenmeester. Ik raakte onder de indruk van het feit dat deze mensen zichzelf geheel kunnen bedruipen. Ze voorzien volledig in de eigen levensbehoeften. Runnen hun eigen boerderij voor de abdij en voor de omtrek, hebben een eigen waterkrachtinstallatie die voldoende energie oplevert voor het hele huis, hebben een eigen boomgaard en een eigen wijngaard. Hebben hun eigen architect en hun eigen bouwmeesters. Zo is de cirkel gesloten en met de cirkel ook de poort. De abdij is voor de monniken, en de monniken doen hun werk voor God.

Waarom is Fontgombault anders dan andere abdijen. Ik heb me dat afgevraagd en heb een paar dingen gevonden die mogelijke oorzaken kunnen zijn.

Een heb ik er al genoemd. Er is minder inbreuk van buiten op het monastieke leven. Er wordt minder, om het maar gewoon te zeggen, "aan de monniken getrokken".

Ten twee is het misschien zo, dat de historie van de gebouwen de levenswijze van de monniken beïnvloedt. En ten derde komt het mogelijk door het ontbreken van andere pretenties dan die van het monnik zijn. Misschien is dat wel de grootste pretentie, want denkend aan onze economische toestand realiseer ik me plotseling dat deze religieuzen eigenlijk mensen zijn die met een minimum uitkering in natura "rond komen". Zij geven zich over en kunnen door een gezamenlijke inspanning binnen de muren van het klooster een klein stukje verwerkelijken van wat wij solidariteit, solidair zijn met de armen noemen, van wat wij een christelijke levenshouding noemen.

Vandaar dat ik na gesprekken met enkele monniken naar huis ging met het idee: muzikaal, muzikaal-technisch is er misschien nog veel te doen, maar de sfeer, de monastieke sfeer, is net zoals de natuur in Fontgombault: ongerept!

Font-de bron-van de kluizenaar Combault die oorspronkelijk aan de overzijde van de Creuse lag, is een bron geworden voor monniken, maar zal ook een bron worden voor alle mensen die open staan voor deze mensen die hun leven geven voor God.

Silvère van Lieshout

achtergronden

HET DRAMATISCH ELEMENT BINNEN HET GREGORIAANS 6

In de tijd na Pinksteren vind ik vier antifonen met een dialoog.

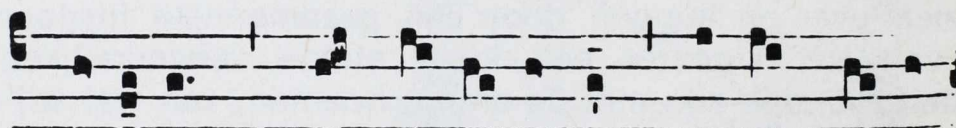
Vanuit het evangelie zijn het de volgende pericopen.

- Lucas 10: 25b-27a, waar een wetgeleerde Jezus op de proef wil stellen omtrent het verwerven van het eeuwig leven.
- Mattheus 22: 36-37a, waar het om hetzelfde gesprek gaat, maar dan beschreven door Mattheus.
- Mattheus 22: 42-44a. De evangelist vervolgt zijn verhaal door de rollen om te draaien. Nu is Jezus degene die de vraag stelt: "Wat denkt gij van de Messias?"
- Mattheus 18: 26. Het gaat hier om de gelijkenis van Jezus, waarin hij vertelt, dat een koning een grote som geld kwijscheldt aan een van zijn dienaren, maar deze op zijn beurt hardvochtig is voor een mededienaar, die een kleine som aan hem verschuldigd is.

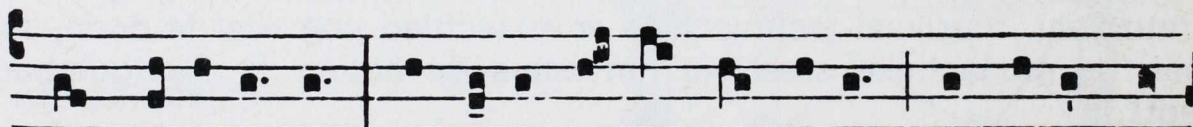
Ad Bened.

Ant. VIII G

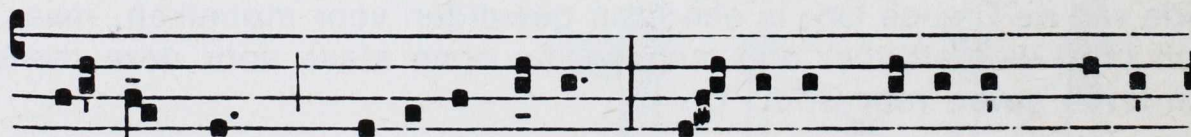
M

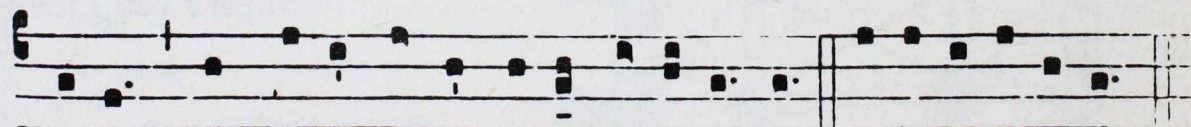
Agíster, * quid fa- ci- éndo vi- tam æ- tér-

nam possidé- bo? At il- le di- xit ad e- um : In lege quid

scri- ptum est? quómo- do le- gis? Dí- li- ges Dóminum De- um

tu- um ex to- to corde tu- o, alle- lú- ia. E u o u a e.

Dominica XII post Pentecosten

(Lucas 10 : 25b - 27a)

"Meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven?"

Hij sprak tot hem: "Wat staat er geschreven in de wet? Wat leest ge daar?"

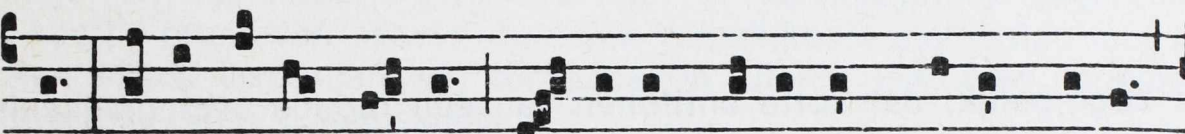
"Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, alleluia".

Ad Bened.

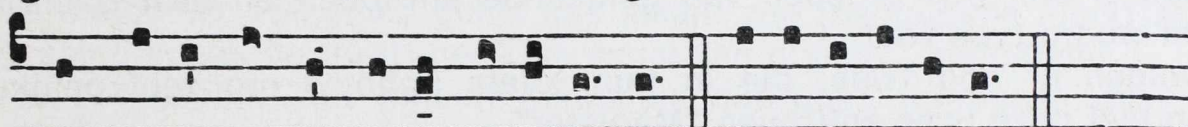
Ant. VIII G

M

Agíster, * quod est mandá-tum magnum in le-

ge? A-it il-li Je-sus: Dí- li-ges Dómi-num De- um tu-um

ex to-to corde tu-o, alle-lú- ia. E u o u a e.

Dominica XVII post Pentecosten

(Mattheus 22 : 36 - 37a)

"Meester, wat is het voornaamste gebod in de wet?" Jezus antwoordde hem:

"Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, alleluia".

Twee antifonen van hetzelfde type. Met het woord "type" bedoel ik: opgebouwd uit dezelfde melodische fragmenten, dezelfde formules.

Maar het woord type wil meer zeggen: de formules zijn zó gerangschikt, dat de antifonen in hun totaliteit sterk op elkaar lijken. Dat is niet een noodzakelijk gevolg van diezelfde formules, omdat deze weer verbonden kunnen worden met andere.

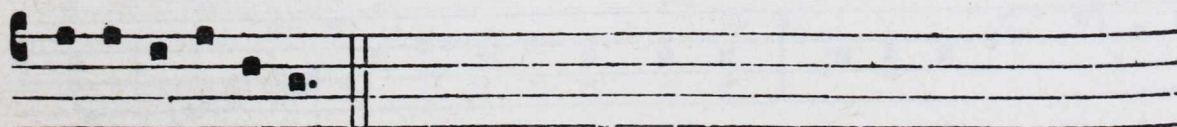
Hier volgen twee voorbeelden, waarbij de begininformatie (zie ook bovenstaande antifonen) een andere voortzetting krijgt.

3. Ant.

8. G

A

DHAÉSIT * á-nima me- a post te De- us me- us.

E u o u a e.

3 Ant.
VIII G

J Udi-ca • cau-sam me-am : de-fénde, qui-a po-
tens es Dómi-ne. E u o u a e.

Het is begrijpelijk, dat korte antifonen van één modus veel gelijkenissen met elkaar vertonen, omdat ze alle gebaseerd zijn op dezelfde toonreeks. Zo ontstaan er dan ook groepen van gelijkende antifonen en daar gebruik ik dan het woord type voor.

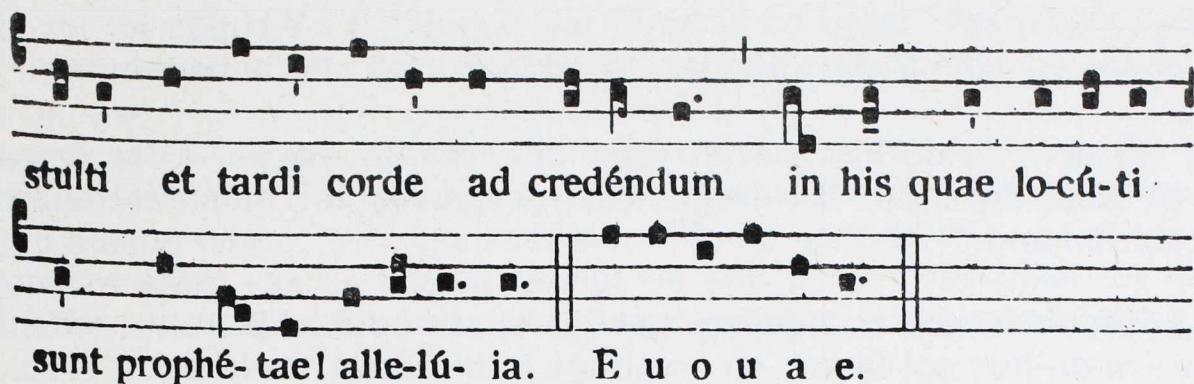
Hier volgen er nog twee, die in hun totale opbouw erg veel gelijkenis hebben met onze twee antifonen "Magister".

Ad Bened.
Ant. viii G

M Agíster, • scimus qui- a ve-rax es, et vi-am
De- i in ve-ri-tá-te do-ces, alle-lú-ia. E u o u a e.

Ad Bened.
Ant. 8. G

I E-SUS iunxit se • discípu- lis su- is in vi- a,
et i-bat cum il- lis : ócu- li e- ó-rum tene-bántur, ne
e- um agnósce-rent : et incre-pá-vit e- os, di- cens : O

De eerste (weer een "Magister") is het best te vergelijken met onze tweede: het begin en het einde. De tweede mist de karakteristieke beginformule, maar heeft - breed van opzet - duidelijk vergelijkbare elementen met beide. Het met elkaar verbinden van formules op allerlei manieren, noemen we centonisatie (cento = lapjesdeken)

De uiterste vorm van gelijkende melodieën op verschillende teksten, nl. zó dat de melodieën volkomen gelijk aan elkaar zijn (behoudens noodzakelijke aanpassingen aan de tekst) heeft de naam van nomes - melodieën.

Het is begrijpelijk, dat binnen dergelijke antifonen minimaal rekening is gehouden met de zeggingskracht van de dialoog.

Ad Magnif.

Ant. IV E2

Quid vo-bis * vi-dé-tur de Christo? cu-jus fi-
li-us est? Di-cunt e-i omnes : Da-vid. Di-cit e-is
Je-sus : Quómo-do David in spí-ri-tu vocat e-um Dó-
mi-num, di-cens : Di-xit Dómi-nus Dó-mi-no me-o : Sede
a dextris me-is? E u o u a e.

Dominica XVII post Pentecosten

(Mathheus 22 : 42 - 44a)

"Wat denkt gij van de Messias? Wiens zoon is Hij?" Zij antwoordden: "Van David".

Jezus zei hen: "Hoe kan David, door de Geest bewogen, Hem dan Heer noemen waar hij zegt: "De Heer heeft gesproken tot mijn Heer: zit aan mijn rechterhand."

Deze antifoon is een mengeling van mi en re: duidelijk mi - cadensen: Sol-mi; re-do-mi; sol-fa-mi; en krachtige re-intonatie: re-la-ti.

De tonica onder de halve toonsafstand heeft iets heel aparts. Misschien wordt de grote vraag over de Messias, die door de hele antifoon loopt, er door geaccentueerd. Het antwoord komt dan ook niet.

Wanneer we de opbouw bekijken is er een inleidende zin, die eindigt bij "est", een middendeel, waarin de antifoon tot zijn hoogtepunten komt tot "dicens" en dan de slotzin.

"David" is een echo op "cujus filius est?": het antwoord op de vraag.

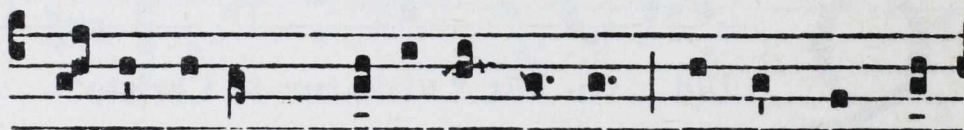
Het middendeel herhaalt zichzelf, maar een derde melisme zoals op "filius" en "David" wordt zorgvuldig vermeden.

Enerzijds constateren we in deze antifoon een samenspel tussen tekst en melodie, anderzijds een volkomen zelfstandige ritmische en melodische ontwikkeling.

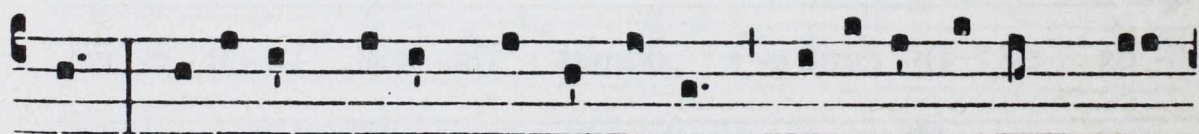
Ad Bened.

Ant. VIII G

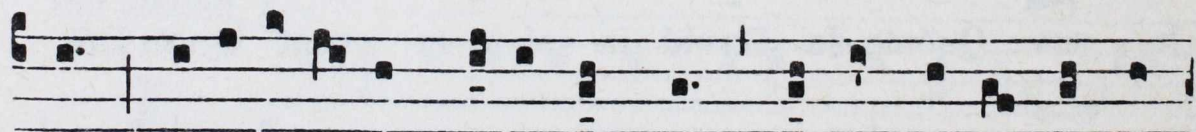
D

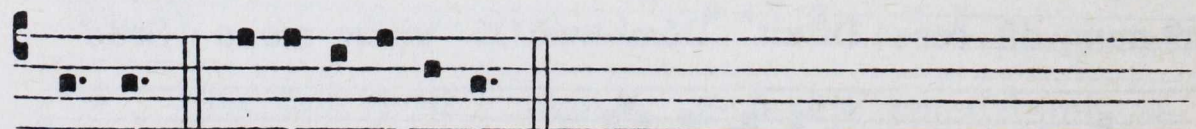
I- xit autem * dómi-nus servo : Redde quod de-

bes; pró-ci-dens autem servus il-le rogábat e- um, di-

cens : Pa-ti- énti- am habe in me, et ómni- a reddam

ti- bi. E u o u a e.

Dominica XXI post Pentecosten

(Mattheus 18 : 26)

De Heer zei tot zijn knecht: "Betaal wat je schuldig bent". De dienaar wierp zich echter voor hem neer en smeekte hem: "Heb geduld met mij en ik zal U alles betalen".

Weer een achtste-modus-antifoon, die inzet met bekende formules: de heer spreekt zijn bevel uit. Het gevolg is paniek. Hoog vanuit de do worden de sprongen steeds groter, gevolgd door een stijging naar de re.

De eigenlijke vraag van de knecht brengt de antifoon vrij normaal tot rust, al vind ik de driemaal verbrede pes het smekende karakter wel versterken.

In dit laatste artikel van deze reeks wil ik wat conclusies gaan trekken. Hoe verwerkt het Gregoriaans het dramatisch element liturgisch, in het bijzonder in de antifonen van lauden en vespers?

A Er is een uitgesproken rolverdeling die geaccentueerd wordt door opvallende toonhoogte verschillen.

Dit kwamen we niet tegen binnen de antifonen, maar in de passie van Goede Vrijdag en de wijncommunio op de 2e zondag na Driekoningen.

(zie art. 1 van deze serie).

B Er zijn toonzettingen die de betekenis van de tekst heel uitdrukkelijk ondersteunen.

Bij voorbeeld: een exclamatorische inzet van het antwoord op de vraag. Enkele voorbeelden hiervan kwamen we tegen in de antifonen:

"Quomodo" -art. 2 van deze serie.

"Fili" - art. 3 van deze serie.

"Dixit" - art. 4 van deze serie.

C Antifonen die volkomen gaaf zijn zowel in hun zelfstandige ritmische en melodische opbouw, als in het samengaan van tekst en melodie binnen de dialoog.

Een uitgesproken voorbeeld daarvan vind ik in artikel 4, nl. antifoon "nemo" - ze staat in een volmaakte 3e modus met de klassieke dominant ti en een exact juiste omvang;

- het spel van de candensen: ti-sol; sol(-la)-ti; is schitterend gevonden.

- het hoogtepunt valt aan het begin van de 2e zin, waardoor de balans in evenwicht is. Ook dáár ligt het hoogtepunt - het keerpunt - in de tekst;

-ide toonzetting van het woord "peccare": is laag, maar tegelijk de logische afronding van de antifoon op de tonica.

Ik kon niet laten dit juweeltje nog eens onder uw aandacht te brengen.

D Subliem toegepaste formules, zó goed, dat het lijkt alsof ze gecomponeerd zijn specifiek voor die dialoog. bv. bij "Domine" in art. 3.

E Een vrij neutrale toonzetting, al of niet bestaande uit formules.

De eerste twee antifonen uit dit artikel zijn daar een voorbeeld van.

Marie-Louise Egbers

In dit artikel over de vormleer enkel een uiteenzetting over het "Offertorium". Dit mag U beschouwen als "dessert". Vreemd genoeg past het strikt genomen in beide voorafgaande verhandelingen over "antifonale"- en "responsoriale psalmodie" 1).

Offertorium

Het offertorium neemt van oudsher de plaats in op het keerpunt van de MIs. Na de woorddienst worden celebrant en gelovigen actief uitgenodigd te offeren. Het begin van de offerdienst betekende in de middeleeuwen een zeer uitgebreid ritueel, waarbij alles draaide om wijn en brood als voorbereiding voor de consecratie.

Als we rond 700 het offertorium zijn vaste plaats zien veroveren in de liturgie, is de gewoonte van de gelovigen om te offeren in volle bloei. In die tijd droeg men zijn gaven in natura aan. Dit gebeurde door elke gelovige zelf. Zodoende nam dit veel tijd in beslag, hetgeen parallel liep met de voorbereidingen van de celebrant op de offerdienst.

Deze ruimte vroeg als het ware om een antifonale benadering van een gezang op deze plaats.

Zoekend in ons huidige repertoire, stoten we op een voorbeeld, waarvan we ons kunnen voorstellen dat de antifoon door het volk gezongen is.

OF. II

D E pro-fún- dis * clamá- vi ad te,

Dómi- ne : Dó- mi-ne ex-áu- di o-ra- ti- ó-

nem me- am :

de pro-fún- dis clamá- vi ad te, Dómi- ne.

Uitgaande van de melodie en tekst dienst zich de structuur aan van:

Antifoon: De profundis clamavi ad te, Domine

Vers : Domine exaudi orationem meam

Antifoon: De profundis clamavi ad te, Domine

Een soortgelijk gezang is het offertorium "Domine in auxilium" 2).

In beide voorbeelden zijn overduidelijke resten van antifonale psalmodie te bespeuren.

Opvallend is dat verschijnselen als centonisatie en nomos-melodieën bij offertoriumgezangen niet of nauwelijks voorkomen. De gebruikte teksten blijven voorbehouden aan de offertoriumgezangen en worden niet ook nog voor Graduale en/of andere gezangen benut. 3).

Wat gebeurde er echter door de eeuwen heen? Hoe komt het dat het offertorium ook onder het hoofd "responsoriaal" niet misstaat?

Daarvoor moeten we een stukje geschiedenis geven 4). Omdat ook de zangers deelnamen aan de offerande, oordeelde men dat het gunstiger was om de verzen maar aan een solo-zanger over te laten. Dit moet al ergens in de tijd van Gregorius de Grote zo zijn geweest. De rest laat zich raden. Na verloop van tijd is de voorzanger de verzen gaan verrijken met eigen vondsten. Zo kon dan het offertorium tot pure solozang worden, evenals graduale en alleluia. Zo kreeg het gezang langzaam maar zeker een meer responsoriaal karakter, waarbij het aandeel van het koor nog bestond uit een "respons" een be-amen van het vers.

Een voorbeeld hiervan dat nog in ons repertoire te vinden is: Domine Jesu uit de Mis voor de overledenen.

II
D Omi-ne Ie-su Christe, * Rex gló-ri-
ae, lí-be-ra á-nimas ómni-um fi-dé-li-um de-fun-
ctó-rum de poenis infér-ni, et de pro-fúndo la-cu : lí-be-

ra e- as de o-re le- ó- nis, ne absórbe- at e- as tár-
ta-rus, ne cadant in obscú- rum : sed sígni-fer sanctus
Mí-cha- el repraeséntet e- as in lu- cem sanctam :
* Quam o-lim Abrahae promi- sísti, et sé-
mi- ni e- ius. V. Hósti- as et pre-ces ti-bi Dómi- ne
laudis of-fé- rimus : tu súsci-pe pro a-nimábus il- lis,
qua- rum hó-di- e memó- ri- am fá-ci-mus : fac e- as, Dómi-
ne, de mor- te transí- re ad vi- tam. * Quam o-lim.

Hier is de responsoriale structuur zeer duidelijk bewaard. Zou een oorzaak kunnen zijn dat ook de gewoonte om daadwerkelijk te offeren tijdens een requiem-mis op diverse plaatsen is blijven bestaan? Zeker is dat in de middeleeuwen het actief deelnemen van het volk terugliep, waardoor ook verzen zijn verdwenen, en in veel gevallen alle verzen. Het offertorium neemt dan ook altijd nog een bijzondere plaats in: op het keerpunt, van de

dienst, is het een gezang dat in een aantal gevallen een responsoriaal en in een aantal gevallen een antifonaal karakter heeft.

Het gaat niet aan om met bovenstaande het offertorium als volledig behandeld te beschouwen. Evenmin als deze drie artikelen de totale vormleer weergeven. De bedoeling is U op weg te helpen om zelf te gaan zoeken en onderzoeken. Al werkende zult U ontdekken dat het meer dan de moeite waard is.

Silvère van Lieshout

Noten:

- 1) Zie Kerkoraal 1 en 2 van deze jaargang.
- 2) Zie Graduale Romanum (1974) blz. 331.
- 3) Uitzondering hierop is: "Benedictus sit" Gr. 375.
- 4) Zie: P. Wagner; History of Plainchant, blz. 95.

mededelingen

GREGORIAANS GEZONGEN TE:

Mamelis (Vaals) St. Benedictusberg:

Elke dag: 5.00 uur metten en lauden
7.30 uur priem
9.30 uur terts en hoogmis
12.15 uur sext
14.00 uur noon
17.00 uur vespers
20.30 uur completen

Helmond, St. Jozefkerk:

Elke 2e en 4e zondag van de maand: Hoogmis. Aanvang: 9.30 uur.

Helmond, Kapel St. Lambertusziekenhuis:

Elke 1e zondag van de maand: van september t/m juli en op 1e Kerstdag,
1e Paasdag en 1e Pinksterdag: Vespers. Aanvang 18.30 uur.

Breda, Begijnhof, Catharinastraat:

Elke 1e zondag van de maand van september t/m juli: Vespers.
Aanvang: 17.00 uur.

Elke 3e zaterdag van de maand van september t/m maart: H. Mis.
Aanvang: 19.00 uur.

DE MUZE OP WEEKEND TE ACHEL OP 27 EN 28 NOVEMBER 1982

Achel (deelgemeente van Hamont-Achel), het groene vakantieoord bij uitstek, heeft weinig van zijn rustiek landelijk karakter prijsgegeven.

Het groengebied is er op effectieve wijze ontsloten voor de wandelaar en natuurliefhebber. Verschillende monumenten en historische gebouwen bewijzen Achels belangrijkheid door de eeuwen heen: archeologische vondsten en prehistorische grafvelden, het jachtslot Grevenbroek, de Tomp (een motburcht uit de 14de eeuw), de Kluis, e.a.

Daarnaast vinden een steeds groter aantal getrouwen van de Gregoriaanse zang, de weg naar Achel. Want Achel is wel de bakermat van de Gregoriaanse muziek: de aanwezigheid van de Achelse Kluis zal zeker hieraan niet vreemd zijn. In de woestenij van 1967/68 op gebied van kerkelijke zang en met de hunkering naar een kerkelijk muzikaal stramien rijpte bij SCHOLA CANTORUM ACHEL de idee tot reïntegratie van het eeuwenoude muzikale bouwwerk, dat de Gregoriaanse zang heette.

Het was hoegenaamd geen stellingname tegen de invoering van de volkstaal: deze gezangen kunnen ook mooi zijn.

SCHOLA CANTORUM ACHEL brengt sedert 1969 een Gregoriaans uur op de eerste Adventszondag; een gevarieerd programma van Gregoriaanse gezangen. De Schola bestaat uit zangers uit verschillende parochiekoren van weerszijden van de grens en als bindpunt de Achelse Kluis.

De Schola verwierf in enkele jaren internationale bekendheid: in het kader van het Festival van Vlaanderen verzorgde de Schola radiomissen, gaf diverse buitengemeentelijke opvoeringen in de vorm van concert, als Eucharistieviering en experimentele repetities in bijzijn van het publiek. Deze activiteiten gaven inhoud aan de zending die de Schola tot de hare maakt: nl. het Gregoriaans patrimonium in stand houden en er verspreiding aangeven in Vlaanderen en Nederland.

De elpé, die in 1977 op de markt kwam onder de titel "LOFZANG EN GEBED" onderlijnt wel degelijk de boodschap die het koor wil brengen. Sedert enkele jaren zoekt de Schola meer ruimte te geven aan het GREGORIAANS UUR en presenteert een weekendarrangement.

Dit arrangement "DE MUZE OP WEEKEND TE ACHEL OP 27 EN 28 NOVEMBER 1982", enig in zijn soort, zal zeker de toerist boeien, want logiesmogelijkheid is er ook in dit groen vakantieoord ACHEL.

PROGRAMMA

Zaterdag 27 november 1982, gemeenschapshuis

- 19.30 uur: Opening van de tentoonstelling van de Kunstkring uit Tessenderlo.
- 20.00 uur: Optreden van het trio Professor Schiffer uit Tilburg (piano, viool, cello)
- 21.30 uur: Borrel

ZONDAG 28 NOVEMBER 1982 - GREGORIAANSE HOOGDAG -

- 10.00 uur: Plechtige Eucharistieviering met Gregoriaanse gezangen en met instrumentale opbouw door het houtblazers-trio Uytterhoeven (hobo, fagot, klarinet) - homilie Pater Michaël.
- 11.15 uur: Gemeenschapshuis Referaat: HET GREGORIAANS; ZIJN HISTORIEK, ZIJN SCHOONHEID, door Dr. Jozef Robijns; Professor in de Muziekwetenschap aan de Katholieke Universiteit Leuven.
- 12.45 uur: Parochiehuys Lunch met streekgerecht.
- 14.00 uur: Gemeenschapshuis Referaat: ZINGEN MET MOND EN HART-GEDACHTEN ROND DE KERKZANG BIJ SINT-AUGUSTINUS, door Dom Ambroos Verheul, abt Keizersberg Leuven.
- 15.30 uur: Kerk-Centrum 14e GREGORIAANS UUR door de SCHOLA CANTORUM ACHEL.
- 16.30 uur: Kerk-Centrum Slotwoord door Dom Ambroos Verheul.

KOSTEN

Inschrijfgeld:	150 F.
Lunch	220 F.
Toegang Gregoriaans Uur	100 F. (gereserveerd)

Totaal : 470 F. of 26 Gulden

Mogelijkheid voor logies: Hotel Koeckhofs Michielsplein 4 bus 1/2
3590 Achel - tel. 011/ 64 31 81 - zelf regelen.

Inschrijvingen: door storting op rekening 458-5024601-83 Schola Cantorum Achel **vóór 7 november 1982** of Rabobank Leende postgiro 1094588 t.g.v. banknummer 1274.04953 van Schola Cantorum Achel.

Inlichtingen: Bartel Follon, Thomas Watsonlaan 11 Achel (011/641787)
Tom van Lieshout Parkstr. 14 Deurne (NI.) (04930/14692)

WARD CENTRUM NEDERLAND

muziek-pedagogisch instituut

VERZORGT

KURSUSSEN IN HET KADER VAN DE WARD-OPLEIDING

KURSUSSEN GREGORIAANS VOOR KOORZANGERS EN DIRIGENTEN

EEN GRATIS "INFORMATIE-BULLETIN"

Inlichtingen bij:

Ward Centrum Nederland

Willem Prinzenstraat 43

5701 BC Helmond

Tel. 04920 - 45597

